

Asia: VN/22704/2021

Lausuntopyyntö työryhmän luonnoksesta kansalliseksi ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmaksi 2030 (KISS2030)

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko ehdotettu kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma 2030 tasapainoinen, eli onko kaikki tarvittavat näkökohdat huomioitu?

YK:n ihmisoikeusneuvosto tunnusti lokakuussa 2021 ensimmäistä kertaa oikeuden puhtaaseen, terveelliseen ja kestävään ympäristöön ihmisoikeutena päätöslauselmassaan. YK:n yleiskokous hyväksyi vastaavasti heinäkuussa 2022 päätöslauselman, jonka mukaan oikeus puhtaaseen ympäristöön on yleismaailmallinen ihmisoikeus. On tärkeää, että sama oikeus tunnistetaan myös Suomessa, ja se tulisi sisällyttää kansallisiin ilmasto- ja ympäristöstrategioihin.

Sopeutumissuunnitelman taustana toimiva tarkastelu ilmastonmuutokseen liittyvistä riskeistä ja haavoittuvuuksista Suomessa yksilöi useita ilmastonmuutoksen vaikutuksia, kuten vaikutukset terveydenhuoltoon, ravitsemusturvaan ja sään ääri-ilmiöihin, jotka voivat vaikuttaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Näin ollen on entistä tärkeämpää, että perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen otetaan mukaan läpileikkaavasti myös näihin vaikutuksiin sopeutumisessa.

Suunnitelmassa on todettu, että se toimeenpannaan tehokkaasti ja oikeudenmukaisesti, ja että oikeudenmukaisuuden sisällöllinen näkökulma pohjautuu perus- ja ihmisoikeusvelvoitteisiin. Suunnitelmassa oleva pohdinta oikeudenmukaisuudesta ja erityisesti perus- ja ihmisoikeuksien sisällyttämistä toimeenpanoon on kuitenkin ohutta, eikä luo konkreettisia perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamisvelvoitteita toimeenpaneville tahoille. Lisäksi kansainvälisistä ilmastosopimuksista johdettu termi oikeudenmukaisuus luo Suomelle minimitason toimien hyväksyttävyydelle. Suomen perus- ja ihmisoikeusperustaisessa yhteiskunnassa on tärkeää, että suojan taso on minimiä korkeampi. Näin ollen perus- ja ihmisoikeudet tulee integroida kaikkiin ilmasto- ja sopeutumistoimiin. Jos toimien hyväksyttävyyys perustetaan oikeudenmukaisuudelle, tulee oikeudenmukaisuuden ja perus- ja ihmisoikeuksien suhdetta tarkastella enemmän.

On hienoa, että eri ihmisryhmiä on osallistettu sopeutumissuunnitelman toimenpiteiden suunnittelussa. On kuitenkin tärkeää, että perustuslaissa turvattu oikeus osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja itseään koskevaan päätöksentekoon toteutuu myös toimeenpanon konkreettisia toimia suunniteltaessa. Tämä on erityisen tärkeää haavoittuvassa asemassa oleville, kuten ikääntyneille ja vammaisille henkilöille, nuorille sekä vähemmistöryhmiin kuuluville henkilöille.

Koska ilmasto lämpenee huomattavasti muita alueita nopeammin arktisilla alueilla, on saamelaisten oikeuksiin sopeutumistoimissa kiinnitettävä erityistä huomiota. Sopeutumistoimia tarvitaan arktisilla alueilla nopeammin kuin muualla Suomessa, mutta toimien on aina perustuttava saamelaisten vapaan, tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen periaatteelle (FPIC, free, prior and informed consent). Suunnitelmasta ilmenee, että tarkoitus on tehdä erillinen suunnitelma saamelaisten ilmastonmuutokseen sopeutumisesta. Saamelaiset joutuvat jo nyt kosketuksiin ilmastonmuutoksen vaikutusten kanssa. Saamelaisten sopeutumista koskeva ohjelma tulee laatia viivästyksettä ja laajasti saamelaisia osallistaen, jotta heidän oikeutensa ylläpitää ja edistää omaa kieltä ja kulttuuria voidaan turvata parhaalla mahdollisella tavalla.

Suunnitelman taustaksi laadittu tarkastelu alueellisista ominaispiirteistä ja haavoittuvuuksista näyttää selkeästi ilmastonmuutoksen vaikutuksien, ja siten tarvittavien sopeutumistoimien, alueellisia eroja. On varmistettava, että alueellinen yhdenvertaisuus toteutuu myös sopeutumistoimien konkreettisessa toimeenpanossa.

2. Tarkemmat huomiot luvusta 'Havaitut muutokset, vaikutusskenaariot ja riskit' (Luku 2.2)

-

3. Tarkemmat huomionne suunnitelman visiosta ja päämääristä (Luvut 2.3 ja 2.4)

-

4. Näkemyksenne teemasta 'Kansallisen tason strateginen suunnittelu ja ennakointi' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

5. Näkemyksenne teemasta 'Kokonaisturvallisuus ja yleinen huoltovarmuustyö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

6. Näkemyksenne teemasta 'Ruoka- ja ravitsemusturva' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

7. Näkemyksenne teemasta 'Infrastruktuuri ja rakennettu ympäristö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

8. Näkemyksenne teemasta 'Kuivuusriskien hallinta, luonnonvarojen käyttö ja hoito, luonnon monimuotoisuus ja luontopohjaiset ratkaisut' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

9. Näkemyksenne teemasta 'Terveyden suojeleminen ja edistäminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

10. Näkemyksenne teemasta 'Kulttuuriperinnön ja –ympäristön suojeleminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

11. Näkemyksenne teemasta 'Alue- ja kuntatason ilmatoriskien hallinta' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

12. Näkemyksenne teemasta 'Tietopohjan vahvistaminen ja tiedon jalkauttaminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

13. Näkemyksenne teemasta 'Viestintä ja vuorovaikutus' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

14. Näkemyksenne teemasta 'Kansainvälinen yhteistyö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

15. Näkemyksenne teemasta 'Sopeutumisen seuranta ja arviointi' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

16. Näkemyksenne luvun 2.5.13 lisäselvitystä vaativista toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

17. Miten arvioisitte suunnitelman toimenpiteiden vastuuttamista? Mahdolliset toimenpidekohtaiset ehdotuksenne toteuttajien lisäämiseksi tai poistamiseksi?

-

18. Millaisena näette oman organisaationne tai edustamanne tahon roolin sopeutumissuunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteuttamisessa?

-

19. Tarkemmat huomiot vaikutustenarvioinnista (Luku 2.6)

Ihmisoikeuskeskus on useasti ilmastoon ja ympäristöön liittyvissä lausunnoissaan kiinnittänyt huomiota puutteelliseen perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointiin. Myös sopeutumissuunnitelman perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi on riittämätöntä. Suunnitelmassa mainitaankin suurelta osin vain myönteisiä vaikutuksia, mutta ei arvioida, mitä negatiivisia vaikutuksia toimilla voi olla. Jotta perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen voidaan turvata, on konkreettisten sopeutumistoimien perus- ja ihmisoikeusvaikutusten laaja-alainen arviointi välttämätöntä.

20. Muut huomiot suunnitelmaluonnoksesta.

-

Kupiainen Emmi
Ihmisoikeuskeskus